

JORJ GERBERT MIDNING RAMZIY INTERAKSIONIZM NAZARIYASI**Saydaliyeva Malika Axror qizi**

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
Ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti sotsiologiya yo'nalishi talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20195469>

Annotatsiya: Mazkur maqolada amerikalik sotsiolog Jorj Gerbert Mid tomonidan ishlab chiqilgan ramziy interaksionizm nazariyasining mazmun-mohiyati, uning sotsiologik tafakkur taraqqiyotidagi o'rni va zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida insonning "Men" konsepsiyasi, ijtimoiy tajriba, ramzlar va kommunikatsiya orqali shakllanuvchi ijtimoiy munosabatlar yoritib berilgan. Shuningdek, nazariyaning ijtimoiylashuv jarayonidagi o'rni hamda jamiyatdagi kundalik interaksionalarni tushuntirishdagi metodologik imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ramziy interaksionizm jamiyatni faqat institutsional tizim sifatida emas, balki insonlarning ma'no almashinuvi asosidagi murakkab ijtimoiy munosabatlar yig'indisi sifatida talqin etishga imkon beradi. Maqola sotsiologik nazariyalar rivojini o'rganishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: ramziy interaksionizm, J.Mid, ijtimoiy interaksiya, ramz, "Men" konsepsiyasi, ijtimoiylashuv, kommunikatsiya, sotsiologiya, jamiyat, ijtimoiy ong.

Kirish: XX asr sotsiologiyasida inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni yangi nuqtai nazardan talqin qilgan nazariyalardan biri ramziy interaksionizm nazariyasi hisoblanadi. Ushbu nazariya inson faoliyatini oddiy biologik yoki iqtisodiy omillar bilan emas, balki ramzlar, ma'no va kommunikatsiya orqali shakllanuvchi ijtimoiy jarayonlar bilan izohlashga harakat qiladi. Nazariyaning asoschisi sifatida amerikalik faylasuf va sotsiolog George Herbert Mead e'tirof etiladi. U inson "Men"i va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilib, shaxs ijtimoiy tajriba asosida shakllanishini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Ramziy interaksionizm nazariyasiga ko'ra, inson atrofdagi voqelikni tayyor holda qabul qilmaydi, balki unga ma'no beradi. Jamiyatdagi har bir harakat, imo-ishora, til yoki belgining o'ziga xos ramziy mazmuni mavjud bo'lib, odamlar aynan shu ramzlar orqali o'zaro munosabatga kirishadi. Shu sababli inson xulq-atvorini tushunish uchun uning qanday ma'nolar tizimi asosida yashayotganini o'rganish zarur bo'ladi.

J.Mid inson ongining shakllanishini jamiyatdan ajratib bo'lmasligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, inson avvalo boshqalar bilan muloqot jarayonida o'zini anglay boshlaydi. Bola dastlab kattalarning xatti-harakatlarini takrorlaydi, keyinchalik esa o'zini boshqalar nuqtai nazaridan ko'ra olish qobiliyatini

shakllantiradi. Mid bu jarayonni “umumlashgan boshqalar”¹ tushunchasi orqali izohlaydi.

Nazariyaning yana bir muhim jihati shundaki, u jamiyatni statik tizim emas, balki doimiy ravishda yangilanib boruvchi ijtimoiy interaksiyalar mahsuli sifatida talqin qiladi. Bu esa inson faoliyatining ijodiy va dinamik xarakterini ochib beradi. Ayniqsa, zamonaviy axborotlashgan jamiyatda ramzlar va kommunikatsiyaning roli ortib borayotgani mazkur nazariyaning dolzarbligini yanada kuchaytiradi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — J.Midning ramziy interaksionizm nazariyasini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning asosiy tushunchalari va sotsiologik ahamiyatini ochib berishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodlar: Ramziy interaksionizm nazariyasi XX asr sotsiologik tafakkurining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur nazariya avvalo Jorj Gerbert Midning ilmiy qarashlari asosida shakllangan bo‘lib, keyinchalik Gerbert Blyumer tomonidan rivojlantirilgan. Gerbert Blyumer ilk bor “ramziy interaksionizm”² atamasini ilmiy muomalaga kiritib, ushbu nazariyaning asosiy tamoyillarini tizimlashtirib bergan.

Jorj Gerbert Midning “*Ong, Men va jamiyat*” asarida insonning “Men” konsepsiyasi ijtimoiy tajriba mahsuli sifatida talqin qilinadi. Olimning fikricha, inson o‘zini boshqalarning munosabati orqali anglay boshlaydi. Ushbu qarash shaxs shakllanishida kommunikatsiya va ijtimoiy munosabatlarning muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi. Aynan shu asarda Mid “umumlashgan boshqalar” tushunchasini ham ilmiy muomalaga kiritgan bo‘lib, u insonning jamiyat qoidalari va ijtimoiy kutishlarni ichki ravishda qabul qilish jarayonini anglatadi.

Gerbert Blyumer esa ramziy interaksionizmning uch asosiy prinsipini ishlab chiqadi:

1. Insonlar narsalarga ular uchun qanday ma‘no kasb etsa, shunga qarab munosabat bildiradi.
2. Ushbu ma‘nolar ijtimoiy interaksiya jarayonida shakllanadi.
3. Ma‘nolar inson tomonidan talqin qilinadi va o‘zgartiriladi.

Mazkur nazariya keyinchalik kundalik hayotni o‘rganishda keng qo‘llanildi. Ayniqsa, Erving Goffmannning dramaturgik yondashuvi ramziy interaksionizmga yaqin bo‘lib, unda inson ijtimoiy hayotda turli rollarni bajaruvchi aktyor sifatida talqin qilinadi.

Mazkur tadqiqotda tarixiy-tahliliy, qiyosiy va analitik metodlardan foydalanildi. Tarixiy metod orqali ramziy interaksionizm nazariyasining shakllanish bosqichlari o‘rganildi. Qiyosiy metod yordamida Mid va boshqa sotsiologlarning

¹Mead G.H. *Mind, Self and Society*. – Chicago: University of Chicago Press, 1934.

²Blumer H. *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. – California: University of California Press, 1969.

qarashlari o'zaro solishtirildi. Analitik metod orqali nazariyaning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati umumlashtirildi.

Muhokama va natijalar: Tahlillar shuni ko'rsatadiki, J.Midning ramziy interaksionizm nazariyasi inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tushuntirishda o'ziga xos metodologik imkoniyatlarga ega. Mazkur nazariyada inson passiv mavjudot emas, balki faol ravishda ma'no yaratuvchi subyekt sifatida talqin qilinadi. Bu esa sotsiologiyada inson omilining ahamiyatini kuchaytirgan.

J.Midning asosiy g'oyalaridan biri — "I" va "Me" konsepsiyasidir. Mid fikricha, "I" insonning individual va spontanik tomonini anglatadi, "Me" jamiyat ta'sirida shakllangan ijtimoiy jihatini ifodalaydi. Inson xulq-atvori aynan ushbu ikki jihat o'rtasidagi o'zaro munosabat orqali shakllanadi. Nazariya doirasida "umumlashgan boshqalar" tushunchasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Inson jamiyatdagi qoidalar va qadriyatlarni o'zlashtirish orqali ijtimoiylashadi. Masalan, bola avval ota-onasi va yaqinlarini kuzatadi, keyinchalik esa jamiyatdagi umumiy me'yorlarni qabul qila boshlaydi. Shu tariqa shaxsning ijtimoiy identiteti shakllanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy jamiyatda kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi ramziy interaksionizm nazariyasining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, internet va ommaviy kommunikatsiya vositalari insonlarning o'zaro munosabatlarini yangi shaklga olib chiqmoqda. Endilikda ramzlar nafaqat og'zaki muloqotda, balki virtual makonda ham faol qo'llanilmoqda. Shuningdek, ramziy interaksionizm inson xulq-atvorini tushuntirishda mikro-sotsiologik yondashuv sifatida muhim o'rin egallaydi. Chunki u kundalik hayotdagi oddiy interaksioniyalar orqali katta ijtimoiy jarayonlarni tushuntirish imkonini beradi. Ayniqsa, yoshlar madaniyati, ommaviy kommunikatsiya va identitet muammolarini o'rganishda mazkur nazariya samarali metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Muhokamalar davomida yana bir jihat aniqlandiki, ramziy interaksionizm nazariyasi jamiyatdagi barcha jarayonlarni to'liq izohlab bera olmaydi. Chunki u ko'proq individual interaksioniyalarga e'tibor qaratib, iqtisodiy va siyosiy omillarning ta'sirini nisbatan kam yoritadi. Shunga qaramay, ushbu nazariya inson ongining shakllanishi va ijtimoiy munosabatlarni tushuntirishda muhim ilmiy ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, J.Midning ramziy interaksionizm nazariyasi sotsiologik tafakkur rivojida muhim o'rin egallaydi. Mazkur nazariya inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni ramzlar, ma'nolar hamda kommunikatsiya orqali tushuntirib beradi. J.Mid insonni faol ijtimoiy mavjudot sifatida talqin qilib, uning ong va identiteti jamiyat bilan o'zaro ta'sir jarayonida shakllanishini ilmiy asoslab berdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ramziy interaksionizm nazariyasi zamonaviy jamiyatdagi kommunikatsion jarayonlarni tushuntirishda ham dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar rivojlangan hozirgi davrda insonlar o'rtasidagi munosabatlar tobora ko'proq ramziy xarakter kasb etmoqda.

Shuningdek, mazkur nazariya shaxsning ijtimoiylashuvi, identitet shakllanishi va kundalik hayotdagi ijtimoiy munosabatlarni tahlil qilishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli ramziy interaksionizm nafaqat klassik sotsiologik nazariya, balki zamonaviy ijtimoiy tadqiqotlar uchun ham muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Mead G.H. Mind, Self and Society. – Chicago: University of Chicago Press, 1934.
2. Blumer H. Symbolic Interactionism: Perspective and Method. – California: University of California Press, 1969.
3. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. – New York: Anchor Books, 1959.
4. Veber M. Sotsiologik tadqiqotlar asoslari. – Myunxen, 1922.
5. Dyurkgeym E. Ijtimoiy mehnat taqsimoti to'g'risida. – Parij, 1893.
6. Berger P., Luckmann T. The Social Construction of Reality. – New York: Anchor Books, 1966.
7. Ritzer G. Sociological Theory. – New York: McGraw-Hill, 2011.
8. Collins R. Four Sociological Traditions. – Oxford University Press, 1994.